

Ali TENİK (*)

TASAVVUF TERBİYE/EĞİTİM SÜRECİNDE NÛH VE GEMİ METAFORU

öz

Bu makalede Nûh Peygamberin birçok din, inanç ve felsefede farklı şekilde yorumlanan peygamberlik görevi tasavvufî bir perspektiften yorumlanmaktadır. Bu çerçevede tasavvufî bir anlayışla Hz. Nûh'un Rasûl misyonu tasavvuf eğitimi süreci doğrultusunda işlenmektedir. Tasavvufu bir bütün olarak yaşayan sâlik ve mürcidlerin istikameti, Nuh'un gemisinin izlediği rotadır. Onların ana gayesi de, bütün insanların beşerî tûfânlardan kurtulmaları ve Allah'a kavuşmalarına yardımcı olmaktır. Bu perspektif ışığında bu çalışmada, metaforik anlamda Hz. Nuh'un gemisi ve Nuh tûfânı hakkında bilimsel değerlendirmeler yapılmıştır.

anahtar kelimeler

Nûh, metaforik anlatım, tasavvuf, gemi, tûfân sûfiler, vuslat, seyr u sülûk, in-sân-ı kâmil

abstract

Metaphor of Noah in the Training Process of Sufism

In this article, Noah's prophetic mission interpreted in different religions, beliefs and philosophical way are reviewed from a mystical perspective. In this context, a mystical insights of Hz. Prophet Noah's mission is processed in

accordance with the mysticism educational process. Seeker living Sufism as a whole and the direction of the guide is the route followed by the Noah's ark. Moreover their main purpose is get rid of all the human flood of people and help them attain God. In light of this perspective, in this study, the assessment of metaphorical meaning of the Prophet, Noah's Ark and the flood of Noah is scientifically examined.

keywords

Noah, a metaphorical expression, Mysticism, ship, Cataclysm, Sufis , Training of soul(Seyr u sülûk), Perfect human being(İnsân-ı kâmil).

Giriş

İnsanlığın tarihsel seyrinde farklı din, inanç inanış ve felsefelerde Nûh peygambere, Nûh'un gemisine ve Nûh tûfânına farklı anlamlar yüklenerek değerlendirilmeler yapılmıştır. Sûfîler, bu konuyu getirilen yorumların dışında farklı bir perspektifte ele almışlardır. Sûfîlerin Nûh, gemi ve tûfân hadisesine yaklaşımı tamamıyla terbiye/eğitim süreci perspektifinde olmuştur. Onlar, Nûh'u, gemiyi ve tûfânı sûfînin maddî ve manevî oluşum aşamalarını kendi içinde barındıran seyr u sülûk süreciyle eşleştirerek sembolik bir dille açıklarlar.

Sûfîler, Nûh'un gemisini sülûk makâmının en önemli mihenk taşı olarak görmüşlerdir. Sûfî terbiye aşamasında, kendi mürşidine hakîkati öğrenmek ve yaşamak için bağlanan sâlik, insanların ve diğer varlıkların tûfânda kurtulmak için Nûh'un gemisine sığınmaları benzeri bir güvenle yaklaşırlar.

Ayrıca sûfîler, Nûh peygamberi nebi değil, ilk rasûl olarak görmektedirler. Bu nedenle Nûh'un peygamberlik görevine/bisetine büyük bir değer atfedilmiştir. Zira onlar kendilerinin rûh hâlini ma'rifet menzillerin sayısının kendilerine ait olduğu belirtilen ve Allah'ın dostları Âdem, Nûh, İbrahim, Cebrail, Mikail ve İsrail'in kalp bigisi/hâli üzere olduğunu iddia etmişlerdir. Onun için Allah'ın velî kullarından bazıları, Nûh'un gönül özelliğini taşıdıklarını ifade etmişlerdir. Bu gönül, bütün nesneye karşı apaçık bir nûr, beyazlık, yani renksizlik üzerindedir. Onlar, Nûh gibi, "Rabbim! Beni, anne-babamı ve evime mü'min olarak girenleri bağışla. Zalimlere hareket imkânı bırakma" diye duâ ederler. Bu Allah dostu insanların makâmı, tasavvufî açıdan "kıskançlık" makamıdır. Nûh'un bu hâli üzerinde bulunan kişilerin özelliği ise, kabz/daralma hâlidir. (İbnü'l-Arabî, 1992: II/382).

Tasavvuf anlayışında insan-ı kâmil/kutb olarak bilinen ideal insan tipi, dünya gemisinde Nûh peygamber misali insanları güzele, iyiye, hakikatlere çağıran kişidir. Aynı zamanda Nûh; insanın rûhunu, gemide; insanın bedenini sembo-

lize eder. Bedeni her iki dünyada da kurtuluşa götürecektir, onu her türlü mad-dî ve mane'î tehlikelerden koruyacak olan rûhtur. Yani rûh, beden gemisinin tamirinde ona yardımcı olan en büyük kuvvettir. Ayrıca tûfân, sülûk sürecinde bedende meydana gelen mane'î bir değişim/İstihâle sürecidir. Zira sâlik, Allah'ı Allah ile tanımayan bir asi toplumda, Allah'tan uzak yaşamlarıyla isyan tûfânına yakalanan insanları Nûh gibi, korumak amacıyla en güvenilir sığınak olan ilâhî limana davet eder. Gemi, küll denizinde, insanı yok edip yutan okyanusta, insanı aşka, tefekküre ve ma'rifete çağırarak seyr u sülûk yoludur. Neticede sûfîler, tıpkı tufana yakalanmış bahtsız bir toplumu, gemisine çağırarak Nuh peygamberin görevini yüklenmiş davetçilerdir. (Meriç, 2013: 270)

Sûfî perspektifte tûfân, âşıkların gözyaşları, Nûh da tûfân içinde batmama-ya çalışan âşığın kendisidir. Tıpkı aşağıdaki beyitte vurgulandığı gibi;

Âşık ol âşık û dil mantık-ı 'ışkın

Mü'mine Nûh-ı necât kâfire tûfân derler. (Nesîmî, ts: 86).

Mutasavvıflar, insandaki rûh/psikolojik hâlinin kabz¹ durumunu Nûh'un gemisini alt eden tûfâna benzetmektedirler. Kabzın yükselmesi gönül dünyasının sıkıntısını ortaya çıkarır. Kalbin bu sıkışan hâlini yok edecek olan ve Nûh gibi insanları felâha/kurtuluşa dâvet edip onları karmaşık psikolojik durumda kurtaracak olanlar da, tahkîk ehli sûfîler olacaktır. Nûh ve gemi sembolizmi rûhun gel-gitlerine karşı; Nûh'un gemisine sığınan insanlar benzeri, "ehl-i tahkîk" sahibi mânevî pîrlerin eğitime kendini veren kişilerin dingin ruh hâlini temsil etmektedir. Zira bu Allah erleri, selefleri Nûh'un kaptanlığında yürüyen geminin idaresini üstlenmişlerdir. Onlar, ağyara/Allah dışındaki ilgilere ve yollara bağlananları sadece Allah'a dâvet etmekte ve Allah'ı, "O'nun kendini tanımladığı şekilde bilmenin" eğitimini vermektedirler. Yani sûfîler gerçek özgürlük savaşçıları olarak insanı Yaratıcının dışındaki bütün kayıtlardan kurtarma mücadelesini vermektedirler. Bu durumun aksine Allah dışında insanın dayandığı ve bağlandığı her güç insanı tûfân gibi sarmalamış bir yok oluş kasırgası ya da tutsaklıktır. Çünkü ağyara çemberinde dönen insanlar, inançları ve düşünceleriyle insanların hayatlarının her yönüne nüfuz ederek onların iradesini bağlayarak hakikatlerin çok ötesine savurmaktadırlar. Sivâ ile yüklü bu tipler hâl ve davranışlarıyla tûfân gibi insanları helâke götürmektedirler.

İşte muhakkîk sûfî Nûh gibi, insanları Allah'tan başka kuvvetlerin tûfânından sakındırarak onları tasavvufun "kurtuluş gemisine" çağırılmaktadır. İnsanları iyiye ve güzele çağırarak Allah dostu erenler, insanları mâsivânın çıkmazına girmemeleri için Allah'a davet etmektedirler. (Mevlânâ, 2004: 1/527) Şimdi tasavvufî metaforik bakış açısıyla; Allah'a Vuslat ve Gemi, Mürşid-i kâmil ve Nûh ilişkisinin sembolizmini kısaca açalım.

Allah'a Vuslat ve Gemi Metaforu

Sûfiler, insanın masîvadan, yani Allah dışı düşünce ve hayat felsefelerinden tamamen soyutlanmasını isterken, aslında vurgulamak istedikleri gaye, insanların özgürlüklerine kavuşmalarıdır. (Kuşeyrî, 1998: 133). Bu değeri de "gemi" metaforuyla ifade etmektedirler. Onlar, insanın Allah dışında masîva/dünya/madde gibi şeylere bağlanması da "tufân" ile sembolize etmektedirler. (Mevlânâ, 2004: II/6736-37). Tasavvufî anlayışta insan, bir bütün olarak Allah ile bütünleştikten sonra, yani küllî ve cüz'î irade birbirlerine ayna olup, bütün varlık tek iradeden birleştikten sonra, varlık evreninde eşya arasında bir ifratın meydana gelmesi mümkün değildir.

Sûfiler, metaforik anlatımla hareketle denizi; Allah ilmine, deniz suyunun köpüğünü de; Allah bilgisinin kırıntılarıyla, kendi benliklerinden çıkan bilgi kırıntılarıyla birleştirip, "İslâmî ilim" diye isimlendirdikleri "nefsanî" saplantılara benzetmektedirler. Bu yüzden kendi iradelerini "ilâhî irade" ile birleştirmeyenler denizin bıraktığı köpüğü gerçek deniz zannedip asıl denizin farkına varmadıklarından, yani "taklîdî" bilgiyle hareket ettiklerinde beşerî tufanlarda yok olmaktadır.

Tasavvufî metaforik yorumda gemi, insanları Allah'a çağıran tebliğçilerdir. Bu tebliğçilerin başında peygamberler ve Allah'ı dost edinen mü'minler gelmektedir. Zira Hz. Peygamber (s.) : *"Ben ve ümmetin âlimlerinin örneği Nûh'un gemisi gibidir. Kim ona sarılırsa kurtulur ve ondan yüz çeviren boğulur."* buyurmaktadır. Yine Hz. Peygamber: *"Bu deryâyı küll içinde gemi benim."* diyerek varolan mevcûdât denizinde insanları her türlü beşerî ilgi ve ilişkilerden soyutlayarak Allah'a kavuşturmaya götüren en güvenilir sığınak kendisi olduğunu söylemektedir. (Mevlânâ, 2004: IV/3344) Bazı sûfiler de, "deryâyı küll" ü Allah'ın şeriâtı, tarîkatı, hakîkati ve ma'rifeti olarak yorumlamışlardır. (Konuk, 2007: VIII/473)

Sûfî, mevcûdât denizinde, insanları, Allah'ın yaratmış olduğu ilgilere bağlanmaktan kurtarıp Nûh'un gemisi misâli "Mutlak Varlık"a ve O'nun her varlık-taki tecellîsine, güzelliğine, muhteşem sanatına, her nesnede mevcut cezb edici yönüne çağırmaktadır. Ve tıpkı Nûh'un can verici çağırısına yüz çeviren oğlunu seslendiği gibi, *"Ey insan bizden yüz çevirme, kendi akıl ve zekâna güvenme"* (Hûd, 11/42; Mevlânâ, 2004: IV/3343) Yani Nûh, ağyar bataklığına saplanıp, onun içinde bocalayan oğlu Ken'ân'a, *"Ey oğlum gel bizimle beraber gemiye bin ve kâfirlerden olma"* diye seslendi. Oda, *"Ben dağa sığınırım, beni sudan korur"* (Hûd, 11/43) dedi. Nûh (as)'da, *"Bugün rahîm olan Allah'tan başka Allah'ın emrine karşı koruyucu yoktur."* (Hûd, 11/43) dedi. İkisi arasına dalga girdi ve Ken'ân boğuldu. Sûfilerin burada geçen "dağ" kelimesine verdikleri metaforik anlam, kendi arzularıyla hareket edenlerin gurur duydukları akıl-ı ma'âş² ve fi-

kirdir. Bu akıl ve fikir de, kişiyi nefis, şeytan ve tabiat tûfânlarından kurtaramaz. Bu çıkmazdan kurtuluş yine sembolik anlamda gemiyle mümkündür.

Sûfilere göre, küfrün inatçılığı, büyüklenme, üstünlük taslama, zekâdan ve büyük meziyetlere sahip olmaktan ziyade, akl-ı me'âd'/Allah'ın bilgisiyle aydınlanan akıldan yoksun olmaktan kaynaklanmaktadır. Bu gibi olumsuz fiiller, vehim ve hayalden ibarettir. Bu vehim denizleri ve hayal girdapları gibi yıkıcı ve korkutucu güçlerden kurtulmanın tek yolu da, Nûh'un gemisine binmek, ona el uzatmak olduğu vurgulanmaktadır. Vehim ve hayalin etkisine girmeyen kişiler de yakîn sahibi kimselerdir. (Mevlânâ, 2004: V/2658) Zira sûfiler, akıl ve vehmin ölçüsünü Kur'ân ve peygamberlerin hâline göre değerlendirmişlerdir. Bir taraftan "Nûh'un gemisine binmek" vehim denizinden boğulmaktan kurtuluş iken, diğer taraftan vehimden kurtulmanın diğer yolu da, peygamberlerin ortaya koyduğu hâle sarılmak olarak kabul edilmiştir. (Mevlânâ, 2004: V/2301).

Nûh'un oğlunu ilâhî ma'rifete çağırması ve onunda bu daveti kabul etmeyecek, "*Hayır, ben o yüksek dağ üzerine gittim; o dağ beni her bir zarardan korur.*" demesi, onun kendi benzeri beşerî güce sahip olan düşünce, inanç ve inanışlara ve bunların en büyük temsilcilerine güveninin bir neticesidir. Zira bu sû-i zanna dayalı bilgide tamamıyla koftur. Çünkü Allah ve O'nun emrindeki varlıklar, Allah'ın sevdiği kişiler dışında hiç kimseye güven vermezler ve koruyamazlar. (Mevlânâ, 2004: III/1309).

Aslında Nûh'un gönlü, bir önder, bir ârif ve bir baba olarak oğlunun günah yüklü olarak boğulup gitmesine razı değildi. Oğluna gerçekleri görmesi için ısrar etti fakat netice alamadı. Oğlunun Nûh'a verdiği son cevap: "*hayır, ben yüzmeye öğrendim; ben senin şem'inden başka şem' yaktım*" (Mevlânâ, 2004: III/1305) Yani Ken'ân, babası Nûh'a, "*ben hayatı öğrendim, kendi yolumu çizdim, edindiğim inanç ve düşünceler ışığında hayatımı yaşamak istiyorum. Önümü görebilmek için senin ortaya koyduğun gerçeklerin dışında başka gerçekler ve tedbirler öğrendim.*" demek istemekteydi. Bu kendine güveni de, ma'âş akı/salt akılla kazandığı bilgilerden kaynaklanmaktaydı. O, bu bilgilere çok güvenmekteydi. Bu güveni şu şekilde değerlendirmiş olabilir; ilim deryâsında ayakta kalmayı öğrendiğini, başka bir kimseye ihtiyacının olmadığını, mânevî dünyada, o yol gösterici mürşidin, öğretmenin yaktığı aydınlatma meşâlesine ihtiyaç duymadan kendi bilgisinin yol göstericiliğiyle yaşamaya çalışacağını ifade etmekteydi. (Konuk, 2007: V/351) Fakat bu kendi ben/nefsinin, arzularının bir itirazı, bir başkaldırışıydı. Yani Allah'tan gelen ve insanı iyi ve güzel götüren bilgiyi kabul etmemek ve neticede de kendini belâ tûfânının ortasında bulmaktı.

Fakat Allah'ın varolan evrende her nesnede ortaya koyduğu hikmetleri ve güzellikleri beğenmeyenler için Allah'ın takdir edeceği tûfân yakındır. Bunu yanında Allah aşkıyla O'nun her güzel dileğini insanlara ulaştırmak isteyip de

engellerle karşılaşp bunu gerçekleştiremeyenler, tıpkı Nûh'un çektiği sıkıntıları yaşıyanlardır. (Eflâkî, 1964: I/504). Zira Nûh, Allah'tan yardım görmeseydi, onların dünyasını nasıl altüst edebilirdi? O, tek başına yüz binlerce aslana bedel güç ortaya koydu. Bu başkaldırıda O, ateş; dünyada; harmandı... (Mevlânâ, 2004: I/3129).

Eğer insan nefsinden kaynaklanan bir inatla ma'rifete dayalı bilgiye karşı koyarsa, yani kendi arzularının doğrultusunda dikey bir seyir izlerse, kendini belâ tûfânının içinde bulur. Bu belâ tûfânında da güçlü beşerî düşüncesi ve kuvvetli bedeni kendisini kurtaracak kabiliyete sahip değildir. Nitekim Nûh da bu konuda oğluna şöyle seslenmektedir: “*Âgâh ol! Etme, zîrâ bu tûfân-ı belâ dalgasıdır. Bugün el ayak ve yüzme hiçtir.*” (Mevlânâ, 2004: III/1306). O öyle bir belâdır ki; “*Kahr rüzgârıdır ve şem' söndürücü belâdır. Hakk'ın şem'inden başkası gerekmez, sus.*” (Mevlânâ, 2004: III/1307). Eğer insan ilâhî nûrun ışığıyla tam aydınlanmazsa işte o zaman ilâhî kahr rüzgârları eserek insanı kuşatmasına alır ve yok eder. Bununda tek çıkar yolu, Allah'ın bilgisiyle aydınlanıp kendini kurtarmaktır. Diğer bilgiler boş söz ve lakırdıdan ibarettir.

Gemi, ilâhî emirlerden, yani sünnettullahtan oluşan ma'rifet bilgisidir. İlâhî bilgiyle hâl yaşıyan, yani ma'rifet bilgisiyle yüklü olan, gemiyle kurtuluş bulur. Mevlânâ, bu aydınlatıcı bilgiyi şu şekilde ifade eder: “*Rûh deryasında yüzücülük hiçtir. Orada Nûh'un gemisinden başka baş vurulacak çare yoktur.*” (Mevlâmâ, 2004: IV/3343). Geminin yüzüp faydalı bir iş ortaya koyabilmesi için deniz büyüklüğünde bir suya ihtiyacı vardır. Denizde yol alan gemi içine su almıyorsa onun kurtarıcılığından söz edebilir. İşte insanda gemiye benzemektedir; insanın rûh, gönül dünyası yalnızca Yaratıcının “mutlak güzellik”i ile dolarsa, o kişi ilâhî aydınlanma ile sülûk sürecinin makâmlarını aşarak “kâmil insan” olmanın en uc noktasına ulaşabilir. Zira bu su, ilâhî aşkı alevlendirerek geminin yelken açmasına ve sorunsuz yürümesine sebep olur. Yok eğer Allah'tan başka ilgilerle o gönül su alırsa, yol alması imkansızlaşır ve batar.

Nûh'un gemisinde gaye, kâmil insanın Allah'ın terbiyesiyle kazandığı ilâhî çekicilikle oluşan o engin rûh hâlidir. Bu hâl oluşmazsa insanın kendi aklı ve iradesiyle rûh denizine ve varlık âlemine sefere çıkması mümkün değildir. Bu seferin güvenilirliği ve kurtuluşu ilâhî tutku ve cezbe gemisine binmekle mümkün olur. Dünya ve madde tufânının yok edici kasırgasında yüzücülüğüne güvenmeyip Nûh'un gemisi gibi ilâhî aşkın sığınağına girenler kurtuluşu bulan kişilerdir. Bu kurtuluş Allah'a kavuşmanın özgürlüğüdür.

Allah Resûlüne atfedilen bir hadiste, “Şeriât gemi, tarîkat deniz, hakikat de o denizdeki inciler gibidir.” (Rifâî, 2000: 304). Bu bilgiyle hareketle şu değerlendirilmede yapılabilir; gemi, insanı dünya gurbetinden kurtarıp Allah'a kavuşturmayı gerçekleştiren muhabbetullah ile sembolize edilir. Âşık, Hakk'a vuslatını

gerçekleştirirken akıttığı ayrılık acısının gözyaşları ise tûfânı simgelemektedir. Aynı şekilde Allah âşık'ının O'na kavuşmak için ortaya koyduğu her ibâdet, her ritüel onu masîva/ilgiler okyanusunda yüzdürüp kurtaracak birer kurtuluş gemisidir. Sâlik bu ibâdet ve ritüellere samimi, ihlâslı bir hâl ile tutunursa hiçbir tûfân ve alabora halı onu vuslat gemisinden indirecek kuvvete sahip olamaz.

Sûfilere göre, hayatının her aşamasını Allah'ın güzellikler/âyetlerine göre programlayan insan, diğer insanların masîvadan kurtuluşu konusunda yaşadığı çağın "Hızır"ıdır, "kurtuluş gemisi"dir. (Mevlânâ, 2004: III/1309). O, Allah'ın safâ denizinde bir gemi kaptanıdır.Çünkü o "hayat gemisi"nin rotasını Allah'ın dilekleri doğrultusunda çizen ve Allah'ın "kitab-ı mestûr/ümmü'l-kitâb" (Râd: 13/39; İsrâ: 18/58) denilen ana ilminin aydınlığına götüren kurtarıcı kaptandır. (Mevlânâ, 2004: IV/1457). Fakat bunun zıddına hareket eden, sadece kendi arzusu ve aklıyla yol bulmaya çalışan ahmaklar ise, tufanın çıkmasına ve tüm varlığın bu tufanda rüsva olmasına sebep olan kişilerdir. Onlar, Ken'ân gibi Allah dışındakilere yöneldiklerinde yok olanlardır. (Mevlânâ, 2004: IV/1939).

Mutasavvıf Şâirlerin Şiirlerinde Nûh ve Gemi Metaforu

Mutasavvıf şâirlerde her tasavvufî konuda olduğu gibi gemi metaforunu engin rûh hâlleriyle çok güzel bir şekilde açıklamışlardır. Çünkü mutasavvıf şâirlerde Allah'a duyulan hakîki sevginin en kesif duygusu ortaya konulmaktadır. Onların Allah'a olan içten bağlılıkları, gönüllerinin Allah aşkıyla dolup taşması, şiirlerinin her mısrasında derûnî bir duygunun tezâhürü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yoğun ilâhî aşk hâli Allah'a vuslatın/kavuşmanın gerçeğini ortaya koymaktadır. Mutasavvıf şâir, birân önce O'na kavuşmanın arzusunu en yoğun şekilde dillendirir. Bu aşkla hamlıktan pişmeye geçen sûfî, olgunlaşıp "kâmil" sıfatını kazanınca, Allah dışındaki bütün ilgilerden/sivâdan, sevgilerden soyutlanarak, O'nunla hemhâl/bütünleşme içine girer.

İşte sadece Allah'ı arzûlayan bu gönül, bir ân önce Allah'tan başka alakalardan geçip, perdeleri yırtarak, yaşadığı gurbet hâlinden kurtulmak isteği içindedir. Vuslat da, kendisini Allah'a taşıyacak Nûh'un gemisi mesabesindedir. Bu istek ve talep içinde olmayanın durumu ise, tûfâna benzetilmektedir. Bunlar her yönüyle "hiç" deryasında alabora olmuşlardır. Ve onların gemiye de ihtiyaçları kalmamıştır. Bazen de âşık'ın gönlünde filizlenen ilâhî aşk, tûfân anında kabaran dalgalara benzetilir. Âşık'ın akıttığı göz yaşları da tûfân ile simgelenir. Bu hâli şâir aşağıdaki dizelerde şu şekilde dillendirir:

Nûhun gemisi işte kim yaklaştı tufan kopmağa

Seyl-âb-ı şevkun şöyle kim bu çeşm-i giryân akıtur. (Nesîmî, ts.: 145)

Şâir, Allah'a kavuşma arzûsuyla akıttığı göz yaşlarını seller gibi akıtmaktadır. “Nûh’un gemisi hazır beklemede, ona bin, kurtul” demektedir. Neredeyse bu yaşlar tûfân kopartacak. Eğer arzûsuna kavuşursa tûfândan kurtulacaktır.

Keş-i Nûh’a her ân ki girmedi oldu helâk

Bulasın ister olasın sen bizûm deryâmızı. (Nesîmî, ts.: 345)

Allah aşkıyla bütünleşip, bu aşkı her halıyla yaşayan âşık için aşk, aracısız vuslattır, kurtuluştur. Bundan dolayı mutasavvıf şâirin anlayışında aşk, Nûh’un gemisinde olduğu gibi, kişiyi dileğine ulaştıran en güvenilir araçtır. Allah’tan başka şeylere gönül veren ve bunu mecâzî sevgiyle ortaya koyanların durumu da tûfâna benzetilmektedir. Onlar, Allah dışındaki ilgilerinden dolayı helâk olurlar. Yukarıdaki beyitte ifade edildiği gibi, Allah sevgisi, kurtuluş gemisidir. İnsanı her iki dünyâ sevgisinden kurtarıp sadece ve sadece Allah’a götüren şey O’nun sevgisidir. Yine şâir şiirinde şu şekilde hitap etmektedir:

Kaynadı uş tennurum ‘ışk ile cûşâ geldi

Gör bu tûfân içinde Nûhum û Necâtım. (Nesîmî, ts.: 345)

Şâirin gönlü aşk ateşiyle pişip coşar. Coşkun sulara kapılmış çöp gibi, bir o yana bir bu yana kararsız bir şekilde gider. O, masîva tûfânı içinde Nûh gibi insanları Allah’a çağırılmaktadır. Kendine güvenenleri de tam bir emniyete çağırılmaktadır.

Âşık ol âşık û bil mantık-ı ‘ışkının dilini

Mü’mine Nûh-ı necât kâfire tûfân didiler. (Nesîmî, ts.: 86).

Aşkın mantığının, dilinin anlaşılması ancak âşık olmakla anlaşılır. Âşık olmadan bu dili anlamak mümkün değildir. Sâlik, Allah’ı Allah ile tanımayan bir toplumda insanları Nûh benzeri sadece Allah’a sığınmaya davet etmektedir. Küll denizinde insanları yok edip yutan okyanusta gemi ile sembolize edilen ârif, bilge kişi insanları muhabbete ve ma’rifete çağırın seyr u sülûkun yol göstericisidir.

Büyük mutasavvıf şâir Yunus Emre’ye göre Nûh peygamber, âşık’ın sülûk mâkamlarından birini temsil eder. O, Nûh’un pişip olgunlaşmış kâmil makâma gelmesi için tam bin yılın geçtiğini söyleyerek, bu “olma” sürecinin kolay bir zaman dilimi olmadığını vurgulamaktadır.

Bin yıl cefâ çekmeyince Nûh gibi

Tûfânında gemiye bindirmeye. (Yunus Emre, 1997: I/154).

Yunus'a göre, kendisinin insanlara karşı sorumluluğu, Nûh'un tûfânda insanlara karşı olan sorumluluğuna benzemektedir. Allah için, din için büyük bir gayret içinde olduğunu ifade etmektedir. Yunus gibi sûfîler, Allah'ın her varlık-taki tecellisini gönüllerindeki ilâhî sevginin, bilginin ışığında en güzel bir şekilde anlatarak, onları Allah dışındaki ilgi tûfânında kurtararak, tasavvufun seyr u sülûk gemisine bindirerek Yaratıcıya götürürler. Yunus bu hâlî dizelerinde şöyle ifade eder:

Nûh oldum tûfâniçün çok dürişdüm diniçün

Dînüme dönmeyeni suya gark idüp geldüm. (Yunus Emre, 1997: I/154).

Keşti-i Nûh n'ider bahr-i fenâyâ gark olanı

Mâhî-i deryâ ider mi mevc-i tûfândan bazer. (Nev'î, ts.: 37)

Yukarıdaki beyitte şâir, yokluk denizine gark olanların Nûh'un gemisine ihtiyaçlarının olmadığını ifade etmektedir. Bu durum denizin dalgasından zarar görmeyen balık ile gerçek arasında ilgi kurulmasına nedendir. Zira fenâ/yok olma makâmına ulaşan dünya ilgilerinden tamamen soyutlanmış, her eşyayı, nesneyi Allah'tan bir parça görmekte, ilminin ve hâlinin coşkunluğuyla yokluk deryâsında yelkeni rüzgârla dolmuş gemi gibi sağlam bir şekilde tam yol almaktadır.

Sûfîler, Nûh tufanıyla aslında insan türünün tamamıyla yok olmaktan kurtulduğunu ifade etmektedirler. Gemi, bütün varlık türlerini genel bir tufanda kurtarıcıdır. O gemi olmasaydı varlık türleri tamamen yok olacaktı. (Mevlânâ, 2004: III/336). Buradaki diğer gaye ise, insanın her türlü tehlikeden korunması için ve kendi neslinin maddî ve manevî geleceği açısından kendini koruyacak bir sığınağa ihtiyaç his etmesidir. Allah'ın Nûh'u ve tûfânı Kur'ân'da zikretmesinin asıl amacı, insana kendini koruyacak limanları göstermesidir.

Mürşid-i Kâmil ve Nûh Sembolizmi

Sûfîler göre, her velî/Allah dostu insan ya da kâmil insan Nûh gibi, kurtuluş gemisinin kaptanıdır. İnsanların Allah'tan uzak beşerî ilgileri, yaşamları, sohbetleri ve maaş akıl mantaliteri tûfân gibi insanı yokluğa götüren olumsuz özelliklerdir. Bu özellikleriyle hem kendilerine zarar vermektedirler hem diğer insanları çıkmaz bir girdabın içine sokmaktadırlar. (Mevlânâ, 2004: III/1302). Fakat Peygamber (s.)'in buyurduğu gibi, "*Ben zamânın tûfânında gemi gibiyim.*" (Mevlânâ, 2004: III/538) diyerek, Allah'ın bilgisini hâline ve inancına yansıtan her olgun kişi gemi gibi, iyilik ve güzellik taşımaktadır. Zira sûfî ölümsüzlük mülkünde Nûh gibi, "aşk köşkü" inşâ eden kişidir. Ve tüm insanları gemi gibi sağlam bir aşk sarayına çağırılmaktadır. (Mevlânâ, 2000: II/3227).

Sûfî perspektifte Hz. Peygamber (s.), ikinci Nûh'dur. Hz. Peygamber'in kaptanı olduğu bu gemi, insanları cehalet tufânından kurtararak, Allah'ın "Levh-i mahfûz" denilen bilgi denizine gark olmalarını istemektedir. Bu "bilgi deryası", insanlara Kur'ân gibi bir "hayat suyu" içirerek, onları "Kitab-ı Mübin" aydınlığıyla Allah'a ulaştırmayı hedeflemektedir. İşin aslı, Hz. Peygamber, insanların "Nûh tufânı" gibi bir felakete sürüklenmemeleri için, onlara Allah'tan aldığı güzellikleri bir kurtuluş reçetesi olarak sunmuştur.

Tasavvuf ehli Nûh'un gemisini mürşid-i kâmil ile sembolize ederler. Bu benzetme şâirin şu beytinde vurgulanır:

Dem vurma! Tâ ki senin için rûh dem vursun

Yüzücülüğünü Nûh'un gemisi içinde bırak (Mevlânâ, 2004: IV/2225).

Bu beyitte rûhta kast edilen, nefsin beşerî sıfatlarından arınıp temizlenmiş tipler olan kâmil insan ve mürşid-i kâmil/ârif kişidir. Sûfîler için gemi, kâmil mürşidin huzûrudur. Sâlik birey aklı ile hareket edip, bildiğini illeri sürmemeli ve gönlünü Allah dışındaki bütün ilgilerden soyutlamalıdır ki, boşalan gönlü yol gösterici mürşidin rehberliğinden verilen ilâhî bilgilerle dolsun. Gemiye benzetilen kâmil insanın huzûrunda Allah'ın mahlûkatının ilgilerinden, eğilimlerinden, arzû ve isteklerinin doldurduğu masîva denizinde yüzmeyi bırakıp gemideki ma'rifet sahibi kaptana sığınmalıdır.

Sûfîlere göre, insanın "benlik" kıskacından Allah'la varolmalarını sağlayacak "kurtuluş" reçetesi, yani onları Allah'a götürecektir sığınak "Nûh'un gemisi" gibi önder mürşidin gemilerine sığınmalarıdır. "Hakikat şehrine" seyre çıkmada yol gösterici, bu Allah erleriyle hareket etmek durumundadır. (Mevlânâ, 2004: IV/559).

Tasavvufî anlayışta vera'/kuşkusuz bağlılık, Nûh'un gemisine sığınan insanların durumuyla sembolize edilir. Tasavvufun vera' anlayışı; Allah için olmayan her hâlden zerre kadar tereddüt etmeden sakınmak demektir. İnsan öyle bir hâl ortaya komalıdır ki, hiçbir kuşku ona zarar vermemeli ve onu etkilememelidir. Zira sâlikin her makâmı, ya ilâhî, ya Rabbanî, ya da Rahmânidir. İşte Nuh'a ve gemiye sığınanların hâlleri böyledir. Kâmil insan, Allah'a olan seyrinde, ilâhî bir keşf ve hakîki bir birliktelikle Rabbiyle yolculuk yapar. Bu seyr u sülûk/yolculukta o, her adımda Allah ile beraberdir. Çünkü o bilir ki, her nerede olursa olsun Rabbi onunladır. Hakk, yeryüzündeki her olayda ona eşlik eder, onunla birlikte âlemin yolculuğunda her durakta her seferde ona yardım eder. Aynı şekilde Nûh Cûdî'ye gelirken de ona eşlik etmiştir. (İbnü'l-Arabî, 1992: II/193). Sûfîlerin kuşkusuz, şüphesiz bağlılığı olan vera' öyle bir sadakattir ki, mübah ve mekruhlarda bile titiz davranmayı gerektirir. Bu öyle hassas bir konudur ki;

akılların çoğunun ve âriflerin büyük bir kısmının boğulduğu bir denizdir. Ancak Allah'ın merhamet ettiği ve Nûh'un gemisine binenler bu denizden kurtulabilir. (İbnü'l-Arabî, 1992: II/262).

Allah için insanlara rehberlik yapanlar, gemi gibi istikâmet rotasını gösteren birer kılavuzdurlar. Sûfler, kendi özlerinin gerçekliği olan "eles bezmi"nin farkındalığına ulaşanları "kurtuluş gemisi"ne benzetmektedirler. Zira onlar, kendi beşerî "gemilerini" yakıp sadece "murad-ı ilâhî"nin gemisine binerek insanları Allah'ın güzelliklerine doğru yolculuğa çıkaranlardır. (Mevlânâ, 2004: IV/541). İşte kendi öz varoluşlarını gerçekleştiren bu kişiler, Nûh'un Allah'dan aldıkları hakikatlerin gerçek mirasçıları ve yerine getirdikleri misyonda insanları "gemi" gibi vuslata götürmektedir.

Allah'a doğru yapılan bu seyr, nefsin, ağyarın lağım/çirkinlik sularında boğulmak üzere olan insanların gönül huzuruyla Allah'ın merhametine sığınacak en güvenilir liman olarak görmektedirler. Onlar, "yokluk, hiçlik ve acziyet" sularından kaçarak Yaratıcının güven ve merhamet sahiline yelken açmaktadırlar. Çünkü kurtuluş gemisinin yüzdüğü suda, bütün varlıkların dertlerine deva olacak, çözüm getirecek sayısız ilaçlar vardır. Bu ilaçların tümü Allah'ın feyzinden imâl edilmiştir. Allah'ın bilgisiyle aydınlanan ve "insân-ı kâmil" diye vasıflanan "Allah insanları", insanları Allah dışındaki her tür gücün etkisinden kurtarmak için Allah'dan almış oldukları nefhâ/rûh, halifelik/vekâlet (Sâd: 38/72, 26) ve diğer bütün varlığa olan üstünlükleriyle, yani yüceler yücesi Yaratıcıdan aldığı kuvvetle insanları Rahmân'a doğru götürüp gerçek "özgürlük"lerine kavuşturmaktadırlar. Her sâlik, Allah dışı güçlerin insan ve varlık zararına çıkardıkları tufanda peygamberler gibi "kurtuluş simidi" görevini yerine getirmektedirler. (Mevlânâ, 2004: IV/540)

Fakat kendi aklî/pozitivist anlayışları doğrultusundan hareket edenler ise, kurmuş oldukları hayal girdabından boğulanlardır. Onlar, tıpkı Nûh'un kurtuluş gemisine binmeyip helâklarını hazırlayan kişilerdir. Onların salt "akıl" ile dizayn edilmiş hayatları, Allah'ın nurunun neşet ettiği ve O'nun mekânı olan "kalp" aydınlığından gıdasını almadıkça, kötülük tufanı her şeylerini yutarak hem kendilerini hem de onlara uyanları "yok edecektir. Zira onların sözde "kurtuluş" olarak insanların önüne serdikleri her yol; anlayış, felsefe, inanç ve inancı temsil eden kocaman gemileri (!) Nûh'un gemisi karşısında tufandan alabora olup, batarak, vehimler denizinde paramparça olacaktır. (Mevlânâ, 2004: III/1306). Sûflere göre, yüce dağların zirvesine benzetilen "akıl", Allah'ın nurunun üssü olan "kalp" bilgisiyle beslenmedikten sonra, hangi düşünceden beslenirse beslensin sonunda "hayal girdapları"ndan mahv olacaktı. Fakat Allah'ın bilgisiyle kendi hayatlarını programlayan ya da "Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanan" Allah dostları, insanlara "el" uzatıp, gemilerine alarak onlara birer ma'rifet/bilgi "simidi" vererek Allah'a doğru seyre çıkarırlar. Allah'a yürümek isteyen insan

kendini "ebleh" görüp, Allah ile donanan kişilerden alacağı "ilâhî yansıma" ile aydınlanmalı, yani onların kurtuluş gemisine binerek vuslatını gerçekleştirmelidir. Aksini yapanlar Nûh'un oğlu Ken'ân'ın aklının ve nefsinin telkin ettiği, "dağa çıkar kurtulursun, su oraya ulaşamaz" (Hûd: 13/42-43) vehmine uyararak helak olup gideceklerdir.

Her mürşid, "üsve-i hasene" prototipinde vurgulandığı üzere, bir peygamber gibi, mutluluğa götüren, ilâhî ilmin zevkini tattıran, sıkıntıları gideren, kilitleri açan bir gönül erenidir. Bu önder insanlar, Allah'a kavuşturmada Nûh gibidir. Onların çağırısına yüz çevirenlerde tûfâna yakalanmış kişilerdir. (Mevlânâ, 2000: III/2178). Onların "gemileri", bütün korku ve endişeleri ortadan kaldıran "kurtuluş gemileri"dir. Onun için insanlar bu çağırışı dinleyip gemiye binmeli, Nûh'un Allah'a davet misyonunu yerine getiren bu "Allah insanı" kişilere yapışmalıdırlar. Onlarla birlikte her ân çekilip yatışan, her ân kabarıp çoşan aşk denizinde yol almalıdırlar. (Mevlânâ, 2000: III/1404). Aynı şekilde rûhları gam ve keder denizinden batmaktan olan insanları kurtarmak Allah erenlerinin işidir. Onlar, her coğrafyanın her nehrinde yüzen birer "Nûh gemisi" timsali insanları kurtuluşa davet edenlerdir. (Mevlânâ, 2000: VII/6350).

Sûffiler, "Yüzücülüğünü Nûh'un gemisi içinde bırak" sözünü, Nûh'un gemisine, yani bir mürşidin önderliğinde, sâlikin sülûk yolunda kendisini tamamen terbiye edene tam bir teslimiyet göstermek şeklinde yorumlamışlardır. Sâlikin o ilâhî nûr içinde tamamen boğulması gerekiyor. Geminin dışında insanı yutan ağyâr/Allah dışındaki şeyler bataklığında boğulmamak için kişiyi bu ateş dalgalarından kurtaracak bir sığınak gerekiyor.

Tasavvuf anlayışında Nûh'un gemisi benzeri noktalar, Allah'a vuslatı gerçekleştirecek merkezlerdir. Kurtuluşu hedefleyen mürşidin işaret ettiği ve vuslata götüreceği özgürlük gemilerini kaçırmamak gerekir. Her türlü yok edici tûfân dalgalarından korunmak için de bu gibi sağlam kalelere sığınmak şarttır. Sûffilere göre bu "kale"ler, Allah'ın ilmiyle donanan "insân-ı kâmil" diye adlandırılan insan tipini gerçekleştirebilirler. Batılı düşünce akımlarının hayallerini süsleyen ve "üstün insan", "perfect men" diye isimlendirilen fakat gerçek hayatta hiç karşılaşmadıkları bir insan tipidir. Zira "insân-ı kâmil" insan tipi, Allah'ın bilgisiyle yoğrulduğu için edindiği bilgi, "naklî" değil, "tahkîkî" bir bilgidir. Naklî/taklidî bilgiyi edinmek, "su dururken teyemmüm etmek" gibidir. (Mevlânâ, 2004: IV/3344).

İşte "tahkîkî" ilimde Hz. Peygamber'in, "Bu deryayı küll içinde gemi benim" dediği hakikattir. Bu hakikati algılayan; Allah'ın insan için ortaya koyduğu bütün bilgi aşamalarını içselleştirip tüm hücreleriyle yaşayarak "Yaratıcıyla bütünleşen" kişidir. Bütün beşerî renklerden soyutlanarak Allah'ın "renksizlik"

boyasıyla boyanan bu insan, deryada Nûh'un gemisi gibi, insanları Allah'a taşımaktadır.

Allah'ın ma'rifet ilmiyle insanları Yaraticının doğrularına çağıran müşşid, vaktin Nûh'udur. Allah'a olan tutkusuyula oluşun aşk da onun gemisidir. İşte o, bununla bütün insanları mâsivâ kasırgasına karşı hakîkate çağırır. Bu yok edici Allah düşmanı ilgiler her şeyi altüst etse de, gemi tecrübeli kaptanın idaresinde rotasını şaşırmadan ilerler, kendisine sığınanları güvenli bir şekilde taşır. (Mevlânâ, 2000: VII/4294). Müşşid tıpkı Nûh ve gemi gibidir. Zira o, Padişahın cinsindedir. Pâdişâhın buyurduğu gibi bir ilâhî aidiyete mensuptur; *"Onu ben şekillendirdim, rûhumdan da ona üfürdüm..."* (Hicr, 15/29). Ve O'nun cinsinden olan, bir bütün ilâhî rûh kesilerek, kendine sığınanları güvenilir limanlara götürür. (Mevlânâ, 2000: VII/ 5683).

İnsanları güzele, doğruya, iyiye dâvet eden o ma'rifet sahibi örnek şahsiyetlere muhalefet ederek, kendi aklına, nefesine ve arzûlarına güvenen kişi de, Nûh'a isyan eden oğlu Ken'ân'ı sembolize eder. Zira o, "Ben, benim mesleğime düşman olan Nûh'un gemisine girmem ve kuvvetime güvenip suda yüzerim" dediği için suda boğularak yok oldu.(Mevlânâ, 2004: III/1303).

Bazı mutasavvıflara göre; "kavmi içinde şeyh, ümmeti içinde peygamber gibidir." sözünün anlamı; Peygamberlere iman eden kişiler, Hz. Nûh'a tûfândan önce iman edip, gemiye binip kurtulanlar gibidir. Allah yolunda yürüyen kişi seyr u sülûk/ seyr û seferdedir, fakat kendisinin aldığı bu mukaddes yolculuktan tam olarak haberdar değildir. (Konuk, 2007: VII/170). Çünkü, *"şeyh ile olduğun zaman, sen çirkinlikten uzaksın, gece ve gündüz seyyârsın ve gemi içinde-sin."* (Mevlânâ, 2004: IV/542). Ve aynı şekilde, *"bir cân bağışlayıcının cânının korumasındasın, gemi içinde uyumuşsun ve yol gidiyorsun."* (Mevlânâ, 2004: IV/543). "Cân bağışlayıcı" dan gâye, kâmil müşşiddir; bu kâmil insanın görevi, sâlikin hayvanî rûhunun altında faal olan ve insânî rûhu etkisi altına alan; ilimden, ma'rifetten, terbiyeden uzak rûhu eğitim ile terbiye ederek aslına dönüştürmektir. Buda sâlikleri, Allah'ın dileği ve sünneti doğrultusunda eğitmek ve onlara en güzel şekilde örnek olmakla gerçekleşir. Bu görev tıpkı Nûh'un kavmine olan çağırısı gibi kutsaldır. Bu çağırışı gerçekleştiren kişi, ma'rifet/Allah bilgisiyle yüklü olan kimsedir. O, mutluluk ve bilgi denizinde ledün ilminin/Allah ilminin bilgisinin sırrını, hikmetini algılayan kişidir. Allah'tan gelen bu bilginin veya varlık sahnesinde olan her nesnenin bâtın/görünmeyen dinamik bir gücü vardır. İşte bu gücü algılamak, yani her zâhir emrin arka plânındaki asıl gayeyi idrak etmek, en büyük erdemdir. Bu erdem, ledün bilgiyi kavramaktır. Bu bilgiyle donanan insan, mutluluk ve bilgi denizinde Nûh gibi ikinci bir kaptan olur ve insanları içinde buldukları karanlıklar tûfânından kurtararak aydınlığa çıkarır.

Sûfiler nazarında mü'minin Allah aşkıyla aklanan gönlü en sağlam gemidir. O küfrün alabolarlarından kurtulmak isteyen en güvenilir sığınaktır. (Mevlânâ, 2000: VII/8366). Onun gönlü cân ummânıdır. O gönül, sıcak kan dalgalamalarıyla coşar, köpürür. (Mevlânâ, 2000: III/2178). Dünya deniz kesilse de, sûfi o denizde Nûh'un kurtuluş gemisi gibidir. Zira Nûh'un gemisi hiç batma derdine düşer mi? Yani bütün insanlar madde ve makâm derdine düşerken, sâlik Allah ile hemhâl içinde yalpalamadan seyrine devam eder. Çünkü onun için Allah ve sevgisi evveldir, ahirdir. O, Nûh ve gemi benzeri insanları hidâyete götüren muştudur. O'nun sevgisi her şeydir. Sûfi bu sevgiyle var olur, sevgisizlikle de yok olur. (Mevlânâ, 2000: III/1222-23).

Sûfilere göre tûfânın olması; ahmak, uyuz insanların bilgisizliği, arzûlarına uymaları, Allah ve peygamberinin getirmiş olduğu ma'rifet, sanat ve estetik donanımlı anlayışa, hayata yüz çevirmelerinden dolaydır. Allah'a boyun eğen varlıklar büyük bir üzüntü içine girdiklerinde, O'nun işaretiyle yok edici tûfân harekete geçti. Ve neticede, *"ahmakların uyuzlarından dolayı Nûh tûfânı âlemi rûsvâlık içinde virân etti."* (Mevlânâ, 2004: IV/1939). Onun için ahmak kişinin gemisi daima tûfâna batmış bir gemidir. Çünkü ahmak her konuda çirkindir; âmeli çirkin, sûratı çirkin, işi çirkindir.

Değerlendirme

Tasavvufî anlayışta her muhakkîk sûfi, kendini peygamberlerin bir varisi olarak görür. Peygamberlerin Allah'a karşı yüklendiği mesuliyetin bilinciyle hareket eder. O, peygamberlerin getirdiklerini âb-ı hayat olarak kabul eder. O, karşılaştığı ve Allah'ın dinini anlattığı her bireye ve topluluğa karşı tam bir mü'min sorumluluğuyla davranır. Allah'a âşık olan sûfinin cân gözü bulut gibi tûfânlar yağdırmada ammâ gönlü Allah bulutunda şimşek gibi parlamaktadır. Öyle ki, o bazen Musa'dır, bazen Harun, bazen de Yunus'tur. O, bazen rûhullah gibi hekîm, bazen de Halil gibi, halîm bir ev sahibidir. Şeytana fırsat vermeyen Süleyman'dır. Musa'nın asasıdır. Tüm tûfânları, gamları ve kederleri yutar. Güzel soluklu Mesih'tir. Çamurdan yaratılan kullar, O'nun rûhuyla cân bulur, O'nun rûhuyla diri kalır. Güzelliği yayan Yusuf'tur. Estetiğin mimarı İdris'tir. Her ateşi gülistan çeviren İbrahim'dir. Gönüllerin ve Kâbe'nin putlarını yıkan Muhammed'dir.

Musa bütün gece ışık aradı sonunda aydınlığa kavuştu, Yakub canla, gönülle karanlıklarda oğlunu aradı. Bu iki peygamber örneğinde olduğu gibi, onların bir şeyler arayışlarının amacı Yaratıcıydı, ışıkta bahaneydi, oğul da bahaneydi. Hiçbir peygamberin canı bir insana âşık olamaz. Onlar, İbrahim'in soyundadırlar, bâtila meyl etmezler. İbrahim gerçek dosttan başkasını dost tutmadı, o, dost için bedenini ateşe attı. İşte peygamberlerin bu vasıflarını üzerinde taşıyan sâ-

lik, sadece ve sadece peygamberlerin Hakk'ın rızası için ortaya koyduğu hâl ile hareket eder. Allah aşkı ve bilgisiyle donanan Allah dostu, her meseleye şeker değil, şeker kamışı olmalıdır ki, dünyaya ve eşyaya hükmedebilsin.

İnsan değersiz bir toprak parçasıydı, yaratıcı onu “yokluk” tûfânından satın aldı, kendi rûhu ve bilgisiyle donattı. Bu üstün meziyetlerle o, hem Nûh, hem gemi, hem de Cûdi dağı oldu. Fakat önemli olanı zamanın Nûh'u olabilmek ve insanlar arasına demir atmış olan gemiyi yürütebilmektir. Nûh gibi, hiçlik bataklığına batanların imdadına yetişebilmek, onun gibi, gizli ve açık cân olabilmektir.

İnsanları Allah'a ve ebedî mutluluğa çağıran Allah dostları hayır üzerine inşa edilen her hâllerini peygamberlerin örnek davranışlarından almışlardır. Onların Allah bilgisiyle yoğrulan sözleri bütün camid/donuk nesnelere eritti, fakat “benlik” kaydına bağlı olan kalpleri bir türlü çözemedi. Fakat gönlün çözümesinin çaresi, insanı evirip-çevirip, hâlden hâle sokan ilâhî inayettir. Bu ilâhî inayette Allah peygamberlerini izlemekle elde edilir. Sûflerin nihaî gayesi de, bu inayete, ilim ve hâl ile ulaşabilmektir.

Notlar

(*) Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

- 1 Kabz: Sözlük anlamıyla daralma, sıkışmadır. Sûflere göre kabz, Kişinin iç dünyasını, rûhunu daraltan, onu olumsuz psikolojik duruma sevk eden rûhsal hâl. Bu daralma hâlini ortadan kaldıran rahatlatıcı psikolojik durum ise “bast” olarak isimlendirilir. Sûfler bast'ı, nûr içinde aydınlık olarak görürürken, kabzı da; nûr altındaki zulmet/karanlık olarak telâki etmişlerdir. Allah'tan gelen kabz sâliki daraltır, bast ise açığı ferahlatır (Bkz. Abdülkerim Kuşeyrî, *er-Risâle*, Beyrut 1992, s. 32-33; Suad el-Hakîm, *el-Mûcemu's-Sûfî el-Hikmetü fî Hudûdi'l-Kelime*, Beyrut 1981, s. 814)
- 2 *Akl-ı ma'âş*: sadece dünyayı, maddeyi düşünen akla verilen isim, Allah'ı düşünen ve O'nun ilmiyle hareket eden akıl ise akl-ı me'âd'dır.

Kaynaklar

- Eflâkî, A. (1964). *Âriflerin Menkibeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Emre, Y. (1997). *Dîvân*, Mustafa Tatçı (yay. haz.). İstanbul: MEB Yayınları.
- İbnü'l-Arabî, M. (1992). *el-Fütûhât-ı Mekkiyye*. Kahire.
- Konuk, A. A. (2007). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*, M. Tahralı (Yay. haz.) İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kuşeyrî, A. (1998). *er-Risâle*. Beyrut: Daru'l-Sadr.
- Meriç, C. (2013). *Kültürden İrfana*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mevlânâ (2004). *Mesnevî*, çev. V. İzbudak, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Mevlânâ (2000). *Dîvân-ı Kebîr*, haz. A. Gölpınarlı (yay. haz.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Nesîmî (ts.). *Dîvân*. H. Ayan (yay. haz.) Ankara: Akçağ Yayınları.
Nev'î (ts.). *Dîvân*. M. Tulum-M. A. Tanyeri (yay. haz.). İstanbul.
Rifâî, K. (2000). *Sohbetler*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.